

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

HUBERT MIELNIK
ORCID: 0000-0002-6299-742X
hubert.mielnik@umcs.pl

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Local Administration during the First and Second World Wars”, Praga, 8–10 września 2021 r.

Scientific Report from the International Conference “Local Administration during the First and Second World Wars”, Prague, September 8–10, 2021

W dniach 8–10 września 2021 r. Instytut i Archiwum Masaryka Czeskiej Akademii Nauk w Pradze zorganizował międzynarodową konferencję naukową „Local Administration during the First and Second World Wars”. Głównym pomysłodawcą konferencji był dr Jan Vondráček. Obrady – początkowo zaplanowane na rok 2020 – odbyły się w formie hybrydowej ze względu na sytuację epidemiczną. Większość gości uczestniczyła stacjonarnie w konferencji, pozostali uczestnicy śledzili sesje na platformie internetowej. Stacjonarne obrady zorganizowane zostały w willi Lanna w Pradze. Językiem konferencji był język angielski. Konferencja zgromadziła 25 uczestników. Wśród prelegentów znaleźli się przedstawiciele 16 państw (Austria, Belgia, Chorwacja, Czechy, Finlandia, Francja, Holandia, Izrael, Luksemburg, Niemcy, Polska, Słowacja, Słowenia, Stany Zjednoczone, Ukraina, Wielka Brytania).

Otwarcia obrad dokonał dr Rudolf Kučera, pełniący obowiązki dyrektora Instytutu i Archiwum Masaryka Czeskiej Akademii Nauk w Pradze. Uczestników konferencji w jej tematykę wprowadził dr Jan Vondráček, który scharakteryzował główny zamysł stojący za zorganizowanym wydarzeniem, a było nim dokonanie bilansu organizacji i działalności lokalnej administracji i sądownictwa w okresie wielkich wojen światowych w odniesieniu do różnych terytoriów oraz porównanie związanych z tym doświadczeń. Ponadto przedstawił ciekawą metodę wykorzystania dwóch podejść interpretacyjnych: Thomasa Ellweina „żywej administracji” (*living administration*) oraz Ernsta Fraenkla „podwójnego państwa”

(*dual state*) – do badania relacji pomiędzy lokalną administracją i sądownictwem a władzami okupacyjnymi.

Pierwszy dzień konferencji poświęcony został w całości okresowi I wojny światowej. Pierwsza sesja dotyczyła Europy Zachodniej, a referaty wygłosili: Solène Amice (Paryż) – *French Local Administrations and Cultural Heritage Preservation Policy in First World War*; Elisabeth Wingerter (Luksemburg) – *National Justice vs. Occupiers' Justice? A Conflict of Competence in the Grand Duchy of Luxembourg during World War I*; Jan Naert (Gandawa) – *The Role of the Belgian and French Mayoralty in Occupied Belgium and Northern France during the First World War*. Druga sesja dotyczyła Europy Centralnej i Wschodniej, a udział w niej wzięli: Serhiy Choliy (Kijów) – *The Habsburg Administration of Galicia under the Russian Occupation 1914–1917*; Petra Svoljšak (Ljubljana) – *The Italian Occupation of the Slovenian Territory during the First World War*; Kathryn E. Densford (Elizabethtown) – *Provisioning and Requisition in the Provinces of Lower Austria and Moravia during the First World War*. Pierwszy dzień podsumował dr Jonathan Gumz (Birmingham), który wskazał na bezpośrednie połączenie pomiędzy lokalną administracją a istotnymi sprawami międzypaństwowymi i jednocześnie zauważył różnice w skutkach I wojny światowej dla rozwoju administracji w Europie Zachodniej (wzrost znaczenia administracji lokalnej, częściowa decentralizacja) oraz w Europie Centralnej i Wschodniej (powstanie nowych państwowości).

Kolejny dzień rozpoczął się od panelu poświęconego okresowi międzywojennemu. Przedstawione zostały dwa referaty: Jelena Kasap i Višnja Lachner (Osijek) – *Legal and Social Position of the City of Osijek at the Time of 6th January Dictatorship (1929–1931)*; Alena Mikulášová i Miroslav Palárik (Nitra) – *Liquidation of Political Plurality and Democratic Elements in the Administration during the Period of Slovak Autonomy (October 6, 1938 – March 13, 1939): Example of Town Nitra*. Następne sesje tego dnia dotyczyły już wyłącznie problematyki II wojny światowej, a konkretnie: 1) Rzeszy Niemieckiej: Ernst Langthaler (Linz) – *Ordering Chaos: Village Authorities between State Control, Food Market and Rural Community in Nazi Germany, 1939–1945*; Felix Steffan (Monachium) – *Stabilization through Aesthetic Conformity? The Reorganization of Local Administrations in the Third Reich and Its Impact on Cultural Matters*; Bernhard Gotto (Monachium) – *Properly Managed to the Downfall? The Augsburg City Administration during the First and Second World Wars*; 2) okupacji Polski – Warszawy: Judith Vöcker (Leicester) – *German Courts and the German Jurisdiction in Nazi Occupied Warsaw (1939–1945)*; Michał Palacz (Oksford) – *Local Public Health Administration during the Typhus Epidemic in German-Occupied Warsaw, 1939–1940*; 3) zachodnich ziem ZSRR i Zakarpacia: Leonid Rein (Jerozolima) – *In the Eye of the Hurricane: Local Administration amid Partisan Warfare in Nazi-Occupied Belarus*; Liviu Carare (Waszyngton DC) – *Regional and Local Dynamics of Administration and Power in Bukovina, 1941–1942*; Aleksandra Pomiecko

(Waszyngton DC) – *Administrators, Agents, and Enablers: Belarusian-Polish Relations in Belarus, 1941–1944*; Pavlo Khudish (Użhorod – *Local Administration and the Jews in the Aftermath of the Holocaust in Transcarpathia*).

Wykład podsumowujący drugi dzień, dotyczący problematyki administracji i sądownictwa w okresie II wojny światowej, wygłosił prof. Dieter Pohl (Klagenfurt). Profesor Pohl wskazał, że nazistowskie Niemcy nie miały jednolitej wizji, jak miałyby wyglądać administracja w okupowanych obszarach Europy; częściowo czerpano z wzorców z okresu I wojny światowej. Ponadto dostrzegł pewne organizacyjne formy, z elementami wspólnymi dla pruskiej i nazistowskiej administracji. Na to jak funkcjonowała administracja oraz jakie przybierała formy działania wpływały m.in. stereotypy narodowościowe (np. antyslawizm). Profesor Pohl wyraźnie podkreślił, że działanie niemieckiej administracji okupacyjnej różniło się we wschodniej, południowej i zachodniej Europie. We wszystkich obszarach okupowanej Europy nazistowski establishment był skoncentrowany na ekonomicznej eksploatacji. Prelegent omówił także wpływ kolaborantów na okupacyjną administrację. Kolaboranci uzupełniali braki personalne w niemieckiej obsadzie kadrowej, podejmując współpracę głównie ze względu na osobiste korzyści majątkowe. Jedynie na obszarze Jugosławii i Słowenii oraz na okupowanych ziemiach polskich nazistowskie Niemcy całkowicie przejęły władzę, nie pozostawiając żadnej autonomicznej, lokalnej administracji. Warto dodać, że wśród największych luk badawczych prof. Pohl wymienił potrzebę zbadania organizacji i funkcjonowania lokalnej administracji okupacyjnej w Generalnym Gubernatorstwie, a za jedno z najważniejszych opracowań, o charakterze syntezy i porównawczym, uznał pracę prof. Czesława Madajczyka *Faszyzm i okupacje 1938–1945. Wykonywanie okupacji przez państwa Osi w Europie*.

W ostatnim dniu konferencji odbyły się dwa panele. Pierwszy zawierał drugą część referatów poświęconych okupowanym ziemiom polskim, tym razem Generalnemu Gubernatorstwu: Frank Grelka (Frankfurt n. Odra) – *Jewish Administration of Useless Work in the General Government, 1939–1941*; Hubert Mielnik (Lublin) – *The Polish (Non-German) Judiciary in the General Government during the Second World War*). W drugim panelu wygłoszone zostały referaty dotyczące okupowanej Holandii oraz obszarów Austrii i Finlandii: Peter Romijn (Amsterdam) – *Local Administration as an Arena for the Politics of Occupation: The Dutch Case (1940–1945) as an Example*; Jan Julia Zurné (Nijmegen) – *Local Courts and Bicycle Theft in the Netherlands 1940–1944*; Therese Garstenauer (Wiedeń) – *Austrian Local Administration after the “Anschluss” and Into the War Years*; Ville Kivimäki (Tampere) – *Local Authorities and the Implementation of Social Policies in Wartime Finland. The Case of Southern Karelia, 1939–45 and After*).

Konferencja zakończona została podsumowującą dyskusją, w trakcie której głos zabrali: Dieter Pohl, Peter Romijn, Therese Garstenauer, Ernst Langthaler, Jan Vondráček, Leonid Rein i Jonathan Gumz. Podkreślono, że należałoby odejść

od narodowego punktu patrzenia na lokalną administrację w okresie II wojny światowej i dostrzec w niej przede wszystkim rządy okupacyjne, a dzięki temu – w większym stopniu – problem kolaboracji i obszary porównawcze. Wskazano również na problem wpływu lokalnych elit (m.in. przedsiębiorców, przedstawicieli kościołów) na działania okupacyjnej administracji podejmowane na danym obszarze. Duża część dyskusji poświęcona została możliwości zastosowania teorii podwójnego państwa (*dual state*) do analizy i interpretacji działania administracji na okupowanych ziemiach.

Wydarzenie zgromadziło przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych (historia administracji, historia kultury, historia polityczna, historia prawa, historia społeczna, historia wojskowości, *Holocaust studies*), poruszających w swoich badaniach problemy administracji i sądownictwa okupowanej Europy w okresie I i II wojny światowej. Wydarzenie było inspirującym forum wymiany myśli, skłaniającym do komparatystycznych refleksji, zarówno terytorialnych, pomiędzy poszczególnymi obszarami, jak i czasowych, pomiędzy okupacją w okresie I i II wojny światowej. Należy podkreślić wysoki poziom konferencji – każdy panel, oprócz wystąpień prelegentów, zawierał wypowiedź komentatora, który dokonywał ogólnej oceny referatów; licznie zabierano także głos w dyskusji. Organizatorzy zapowiedzieli wydanie monografii zawierającej wygłoszone referaty.

ABSTRACT

The international scientific conference “Local Administration during the First and Second World Wars” was held on September 8–10, 2021 in Prague. The meeting was organized by the Masaryk Institute and Archives of the Czech Academy of Sciences. The conference concerned the issues of local administration and judiciary during World War I and II. The event was attended by 25 participants from 16 countries representing various scientific disciplines. The conference was an important scientific event, that made it possible to compare the occupation of various areas of Europe from the perspective of local administration.

Keywords: occupation; World War I and II; local administration; judiciary

ABSTRAKT

Międzynarodowa konferencja naukowa „Local Administration during the First and Second World Wars” odbyła się w dniach 8–10 września 2021 r. w Pradze. Organizatorem konferencji był Instytut i Archiwum Masaryka Czeskiej Akademii Nauk w Pradze. Konferencja dotyczyła problematyki lokalnej administracji i sądownictwa w okresie I i II wojny światowej. W wydarzeniu udział wzięło 25 uczestników z 15 państw, reprezentujących różne dyscypliny naukowe. Konferencja stanowiła ważne wydarzenie, umożliwiające porównanie doświadczeń okupacji z perspektywy lokalnej administracji w różnych obszarach Europy.

Słowa kluczowe: okupacja; I i II wojna światowa; lokalna administracja; sądownictwo